

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Autor: PaedDr. Milan Kubiátko, PhD.

Názov práce: Vzťah žiakov základných škôl a gymnázií k vybraným skupinám predmetov

Oponent: Prof. PhDr. Soňa Kariková, PhD.

Diskurz o vzťahu (oblúbenosti) k vyučovacím predmetom je témou, ktorá sa rieši v edukačnom prostredí niekoľko desaťročí. V posledných rokoch sa táto diskusia v našich podmienkach opäť zintenzívnila v zmysle posilnenia prírodovedných (resp. matematických predmetov) oproti predmetom humanitného zamerania. V tomto kontexte zameranie habilitačnej práce hodnotíme ako aktuálne, avšak v habilitačnej práci postrádame konkrétne návrhy pre edukačnú prax, nakoľko nie je jasne spracovaná a naznačená kauzalita riešenej problematiky, najmä v empirickej časti.

Formálna štruktúra habilitačnej práce korešponduje s odporúčanými postupmi pri tomto type prác, avšak za istý problém považujeme nevyváženosť teoretických východísk (spracované v rozsahu len 23 strán!), pričom Úvod je nadštandardne rozsiahly (5 strán). Pri niektorých kapitolách chýba ich prehľadnejšie členenie, a to najmä v podkapitolách 2.2. a 2.3. V texte sa pomerne často vyskytovali chyby. To, že uvedená téma je predmetom rozsiahleho skúmania nielen našich, ale aj zahraničných odborníkov, svedčí aj takmer 400 bibliografických odkazov, v prevažnej miere zahraničnej proveniencie. S týmito zdrojmi autor pracuje vo všetkých kapitolách habilitačnej práce.

Teoretické východiská

Ako už bolo uvedené, teoretické východiska z hľadiska rozsahu spracovania sú stručné, avšak autor sa snažil aj na tomto relatívne „malom priestore“ zosumarizovať pomerne veľké množstvo informácií a poznatkov, dôsledkom čoho jednotlivé kapitoly vyznievajú niekedy nesúrodne. Napr. v prvej kapitole Vymedzenie základnej terminológie autor v podkapitole 1.1. „Vymedzenie pojmu vzťah k objektu“, popisuje viacero pojmov, ktoré podľa habilitanta s daným názvom súvisia. Pomerne rozsiahlo popisuje vzťah postojov, názorov a ďalších významných prvkov, ktoré determinujú hodnotiace vzťahy (napr. sú to aj potreby, vzťah človeka k sociálnym skupinám a pod.). Autor sa venuje vo všeobecnej rovine aj odolnosti voči zmenám v rámci utvárania vzťahu k objektom, pričom v oblasti pedagogiky sa dajú tieto zmeny podľa autora zisťovať najmä diagnostikou. Ako faktory (v názve podkapitoly je uvedený plurál), ktoré ovplyvňujú vzťah k vyučovacím predmetom uvádza autor len „záujem“, ďalšie faktory neuvádza.

Celá druhá kapitola je venovaná súčasnému stavu riešenej problematiky, pričom autor sa v jednotlivých podkapitolách venuje zvlášť postaveniu a významu vyučovacích predmetov, vzťahu žiakov k jednotlivým predmetom (biológia, fyzika, matematika, humanitné predmety) a v záverečnej podkapitole uvádza niektoré determinanty, ktoré tento vzťah ovplyvňujú. Konštatujeme, že i keď autor sa snažil terminologicky odlíšiť postavenie, význam, vzťah a determinanty, obsahovo to bolo pomerne náročné. V príkladoch uvádzaných výskumných zistení sa prelínajú tak vzťahy, vplyvy, faktory, záujmy, motivácia, vnímanie predmetov a pod. – teda je pomerne náročne takto štruktúrovať jednotlivé podkapitoly. Paradoxne – práve pomerne veľký počet zdrojov, s ktorými autor pracoval má za následok istú nekonzistentnosť textu, ako aj to, že niektoré výskumné zistenia sa navzájom vylučujú. Preto by sa od autora očakávalo, že za jednotlivými podkapitolami uvedie vlastné názory, resp. kritickú reflexiu k predkladaným informáciám. Tieto sú uvedené až v závere podkapitoly týkajúcej sa determinantov, pričom autor konštatuje, že popísať súčasný stav riešenej problematiky je relatívne náročná úloha, ktorá súvisí najmä s rôznymi metodologickými postupmi uvádzaných výskumných zistení.

Empirický výskum

V úvode autor uvádza ciele výskumného šetrenia, pričom hlavným cieľom bolo zistenie vzťahu žiakov základných škôl a gymnázií k humanitným, prírodovedným predmetom a tiež k predmetom matematického charakteru. Tento vzťah autor porovnával z hľadiska interpopuláčných rozdielov, typu školy a navštevovaného ročníka. Keďže autor si nestanovil ani výskumné otázky, nesformuloval hypotézy (pričom uvádzal množstvo predchádzajúcich výskumných zistení – preto by sa v kontexte práce určité predpoklady mohli overovať), chýba preto možnosť zistenia konkrétnej kauzality utvárania vzťahu k rôznym predmetom. V takomto type výskumu, ktorý má deskriptívny charakter, sa čitateľ dozvie len o vzťahu k daným skupinám predmetov (nie k jednotlivým predmetom) na základe kategoriálnych premenných. Je to škoda, nakoľko autor výskum realizoval na početnej výskumnej vzorke (1112 respondentov). Taktiež v prílohách nie je uvedený dotazník, ten je uvedený len ako príklad faktorovej analýzy pri humanitných predmetoch na s. 44. (Poznámka – pri faktore III. Používanie pomôcok je uvedené tvrdenie „Humanitné predmety ma zaujímajú iba kvôli učiteľovi týchto predmetov“ – teda učiteľ je zaradený medzi „pomôcky“?)

Autor pomerne rozsiahly priestor (9 strán) vymedzuje na popis tvorby výskumného nástroja (dotazníka), ako aj analýze získavania dát. Celkovo autor podrobne popisuje faktorovú analýzu, konštruktívnu (konštrukčnú validitu?), validitu a reliabilitu výskumných nástrojov a ďalšie metódy deskriptívnej a parametrickej štatistiky. V tomto texte, resp. zdôvodnení a popise jednotlivých metód sú uvedené aj niektoré výsledky – napr. výsledky faktorovej analýzy pri humanitných predmetoch, resp. grafické znázornenie distribúcie vzhľadom na obľúbený predmet. Predpokladáme, že tieto výsledky sú uvádzané len ako príklady použitých metód, nakoľko ďalšia kapitola je už zameraná na interpretáciu empirických zistení.

V jednotlivých podkapitolách autor na základe najmä použitia viacerých štatistických postupov uvádza v grafoch a tabuľkách porovnanie obľúbenosti a náročnosti, významu a používania pomôcok pri všetkých kategóriách predmetov. Tieto ďalej podrobne porovnáva z hľadiska interpopuláčných rozdielov, jednotlivých ročníkov, ako aj ročníkov základných škôl a gymnázií, rozloženia odpovedí podľa jednotlivých položiek dotazníka. V ďalšej podkapitole autor podobným spôsobom porovnáva jednotlivé skupiny predmetov. Čo však v závere týchto podkapitol chýba, je vlastná interpretácia autora, nielen popis tých výsledkov, ktoré zistil.

V kapitole 5. Diskusia autor až na 5-tich stranách diskutuje o použití zvolenej metodiky, čo považujeme za nadbytočné. V kontexte témy habilitačnej práce považujeme za dôležitú tú časť diskusie, ktorá sa už priamo dotýka hlavných zistení. Tu autor konštatuje, že žiaci mali najpozitívnejší vzťah k humanitným predmetom, najmenej pozitívny bol k matematickým predmetom. V ďalšom texte hľadá habilitant vysvetlenie tohto poznatku u iných autorov, ktorí sa danou témou vo svojich výskumných prácach zaoberali. Poukazuje na vyššiu mieru abstrakcie pri prírodovedných a matematických predmetoch, význam učiteľa a vplyv neformálneho vzdelávania. Sústreďuje sa opäť na odborné práce iných autorov, ktorí skúmali gender problematiku, vek žiakov a pod. Práve absencia skúmania príčin, ktoré determinujú vzťah žiakov k jednotlivým skupinám predmetov, neponúka autorovi priamu diskusiu s inými autormi, ale ponúka len sumár prác iných odborníkov, ktorí sa danou témou a aj možnými príčinami zaoberali. Škoda, že autor nehľadal možné súvislosti napr. medzi budúcou profesiou (štúdiom), rodinným zázemím žiakov, taktiež neponúkal porovnanie ktoré vychádzalo priamo z otázok dotazníka – napr. vplyv obľúbenosti/neobľúbenosti učiteľa a pod.

Výsledné naznačenie prínosu hlavných zistení je podľa autora najmä v oblasti metodológie, konkrétne pri implementácii novších štatistických metód. Škoda, že v empirickej časti habilitačnej práce nevyužil aspoň niektorý z námetov, ktoré uvádza ako návrhy pre ďalšie výskumné smerovanie.

Pokiaľ habilitačná práca bude prezentovaná v rámci obhajoby, prosím o odpovede na nasledujúce otázky:

1. Ako jednu z dimenzií vzťahu k predmetom skúmal autor „oblíbenost' a náročnost“ – uvádzané ako jedno spoločné tvrdenie. Tieto dva pojmy však nie sú kompatibilné. Do akej miery vie autor posúdiť, ktorá časť tohto tvrdenia bola pre respondentov pri hodnotení významnejšia?
2. Keďže v habilitačnej práci chýba kompletný dotazník, nevieme, ktoré demografické údaje autor zisťoval – okrem veku, pohlavia, typu školy a ročníka. Ak boli zisťované aj iné údaje – mohol by ich autor uviesť, resp. naznačiť ich vzťah k skúmaným dimenziám?
3. Boli niektoré z výsledkov významne iné/rozdielne v porovnaní s doterajšími výskumnými zisteniami iných autorov?

Záverečné hodnotenie

Na záver konštatujeme, že habilitant nevyužil naplno potenciál, ktorý mu zvolená téma a aj početnosť výskumnej vzorky ponúkala. Habilitačná práca je postavená v teoretickej časti najmä na uvádzaní veľkého množstva literárnych zdrojov, často sú niektoré state nadbytočne rozsiahle napr. pri vymedzení pojmu „vzťah“ na úkor podstatných informácií, ktoré sú naopak len stručne naznačené – napr. vplyv faktorov, ktoré ovplyvňujú vzťah k vyučovacím predmetom. Podobne sa autor aj v empirickej časti podrobne venoval aplikácii viacerých štatistických postupov, ktoré využíval pri tých istých dimenziách, opäť bez vlastnej interpretácie aj pri zistených štatisticky významných rozdieloch, pričom sa sústredil len na ich popis. Taktiež aj v tejto časti habilitačnej práce sú nadbytočne podrobne popisované niektoré state – napr. týkajúce sa tvorby dotazníka, resp. podrobného popisu použitých štatistických metód.

Na základe vyššie uvedených pripomienok konštatujeme, že habilitačná práca v tejto podobe a takto postavenom výskume, neprinesla do oblasti pedagogických vied nové poznatky a zistenia. Autorovi sa potvrdili známe fakty napr. vyššej oblíbenosti humanitných predmetov, ako aj predpokladané rozdiely z hľadiska veku a pohlavia respondentov, avšak bez zistenia/vysvetlenia kauzálnych súvislostí, resp. konkrétnych faktorov, ktoré tento vzťah determinujú. Napriek tomu, autor má v budúcnosti určite predpoklady pre ďalšie rozvíjanie oblasti pedagogických vied tak, ako to naznačil v návrhoch pre ďalšie výskumné bádania v tejto oblasti.

Habilitačnú prácu „Vzťah žiakov základných škôl a gymnázií k vybraným skupinám predmetov“ v študijnom odbore Pedagogika neodporúčame k obhajobe.

Banská Bystrica, 20.3.2018


Prof. PhDr. Soňa Kariková, PhD.